

LA NECRÒPOLI DE CAN CANYÍS (BANYERES DEL PENEDÈS, BAIX PENEDÈS): UNA REVISIÓ DEL MATERIAL FUNERARI

**DAVID BEA I CASTAÑO
ANA CARILLA SANZ
ELISABET CHIMISANAS MATEU-ALSINA**

El present article suposa un punt de partida en l'estudi de la necròpoli de Can Canyís (Banyeres del Penedès, Baix Penedès) i, més explícitament, del món funerari protohistòric a les comarques meridionals de Catalunya. Cal assenyalar que pretenem crear una base de treball que pugui ser utilitzada en posteriors estudis funeraris, principalment aquells definits a partir dels paràmetres protohistòrics. En aquest sentit desenvolupem una sèrie d'àmbits teòrics plantejats recentment en una tesi de llicenciatura,⁽¹⁾ paràmetres que seran aplicats en noves anàlisis recentment.

LA NECRÒPOLI DE CAN CANYÍS (BANYERES DEL PENEDEÈS, BAIX PENEDEÈS): UNA REVISIÓ DEL MATERIAL FUNERARI

INTRODUCCIÓ

La necròpoli de Can Canyís (Banyeres del Penedès, Baix Penedès), representa un dels exponents més clars d'expressió funerària de la primera edat de ferro a les comarques meridionals de Catalunya. Es tracta d'un petit cementiri —si es compara amb les grans necròpolis de l'Ebre (Mas de Mussols, Mianes o l'Oriola)— relacionat amb un assentament, poc excavat fins al moment, que és les Masies de Sant Miquel, amb nivells estratigràfics datables almenys des de finals del segle VII a.n.e.

Quan ens proposàvem analitzar el material funerari de Can Canyís comptàvem amb una dada bàsica: la necròpoli fou destruïda per una arada mecànica l'estiu de l'any 1961, i els materials foren recuperats totalment dispersos dies després de la destrucció pel doctor Salvador Vilaseca i pels seus col·laboradors, els senyors Mañé Güell i Solé Caselles.

De la totalitat d'enterraments existents a la necròpoli, el doctor Vilaseca tan sols pogué salvar-ne tres, mínimament conservats (que anomenà T.1, T.2 i T.3), mentre que la resta fou absolutament trinxada, no comptant-se en l'actualitat amb cap planta de prospecció publicada. Cal assenyalar que no hem pogut accedir als diaris d'excavació

del doctor Vilaseca, que possiblement esdevindrien claus a l'hora de cobrir els buits d'informació que tenim actualment. L'any 1962 es descobrí una altra tomba —la Tomba del Guerrer— en bastant bon estat de conservació, que també fou excavada per l'investigador reusenc i els seus col·laboradors.

Considerant tots aquests problemes, lligats amb la imprecisió existent sobre la localització exacta de la necròpoli, hem cregut necessari realitzar un estudi aprofundit del material funerari de Can Banyís. Els estudis funeraris al nostre país actualment es basen en anàlisis de jaciments excavats fa bastant de temps. En aquest sentit considerem necessari revisar tots els materials d'aquestes necròpolis i, per extensió, d'assentaments i altres jaciments d'intervenció antiga. Aquesta tasca pot esdevenir tant o més important que realitzar noves aportacions investigadores, sobretot pel que respecta a la protohistòria.

Sobre els materials de Can Banyís ja s'havia realitzat una sèrie d'estudis, sobretot orientats a classificar tipològicament i datar els ítems de bronze dels dipòsits funeraris (cal destacar en aquest sentit la tesi doctoral de la doctora Glòria Munilla), però existien greus mancances d'estudi, com ara les anàlisis del conjunt ceràmic —pràcticament inèdit—, els estudis antropològics, rituals o de simbolització social en el registre. Al mateix temps, calia considerar l'existència d'una sèrie de peces restaurades recentment que presenten decoracions no observades fins al moment i que permetran redatar aquestes peces. En resum, es pretenia extraure el major nombre de conclusions i d'informació del conjunt funerari de Can Banyís.

ÀMBITS DE TREBALL

Com s'ha plantejat, hem cregut necessari establir una sèrie d'àmbits de treball que puguin ser aplicats a noves anàlisis funeràries, i que s'exposen plenament en una tesi de llicenciatura presentada recentment (BEA, 1996). Aquests àmbits són els següents:

1. Teòric

Bases teòriques que puguin ser aplicades a estudis funeraris de necròpolis amb característiques més completes que Can Banyís. En

aquest sentit hem partit de definicions sobre el mateix concepte de cultura, per adoptar teories sistèmiques o estructuralistes. Considerant com a més apropiades les teories sorgides de conceptes estructuralistes, hem arribat a la conclusió que els preceptes post-processualistes d'investigadors com Ian Hodder (HODDER, 1992) o Grete Lillehammer (LILLEHAMMER, 1987) poden esdevenir bàsics a l'hora de realitzar anàlisis funeràries. Aquests preceptes post-processualistes defensen l'existència d'una simbolització social en el registre. El registre no constitueix un reflex social del grup, sinó que el que apareix és una simbolització intencionada per part d'aquest. En el món funerari aquest fet esdevé evident. Qui enterra els morts és el grup dels vius i, per tant, en l'enterrament s'expressarà simbòlicament el que la societat dels vius vulgui que es representi. Al mateix temps hem partit d'anàlisis de tipus economicista com els plantejats per Chapman (CHAPMAN, 1987) o per Kristiansen (KRISTIANSEN, 1981), que incideixen sobre els inputs de producció/distribució/deposició dels ítems del registre funerari. Aquest esquema ha estat aplicat parcialment a Can Canyís, a causa de les característiques específiques de la necròpoli, obtenint-se els resultats satisfactoris que s'exposen. Considerem, però, que aquesta base teòrica pot esdevenir aplicable a ulteriors estudis funeraris.

2. Temporal

L'àmbit temporal pretén emmarcar Can Canyís dins d'un període tecnològic o cronològic concret. Incidim a determinar una primera edat de ferro com a estadi tecnològic, estadi en el qual se solaparia el procés d'iberització, com a estadi cultural. Considerem que no s'ha de confondre els estadis tecnològics amb els períodes culturals, i en aquest sentit, si determinem que per parlar d'una segona edat de ferro ha d'existir un control de la siderúrgia del ferro complet i un domini numerari del ferro sobre el bronze, cal incloure tecnològicament Can Canyís dins d'una primera edat de ferro, i més si tenim en compte la documentació d'elements d'ornamentació o abillament en ferro (fíbula de ressort biateral de la T.2). Culturalment, però, res no impedeix emmarcar Can Canyís dins de l'ibèric antic, solapant-se amb aquesta primera edat de ferro.

3. Material

Aquest àmbit constitueix el cos central del present treball. S'han considerat tres grans grups dins del conjunt de materials: el **material ceràmic**, el **material metàl·lic** i el **material en faienza**. Com ja s'ha indicat, existeixen estudis sobre els objectes de bronze de la necròpoli o sobre els escarabeus, restant la ceràmica, en canvi, pràcticament inèdita. Aquest fet pot fer variar considerablement les consideracions tipològiques i cronològiques per a aquestes peces i per a la necròpoli. En aquest sentit s'ha de remarcar que gairebé un 70% del material ceràmic és fet a torn, en contraposició a un percentatge minoritari de ceràmica a mà.

La primera dada extreta en l'estudi de la ceràmica a mà és la documentació d'una urna exvasada amb perfil en S (urna de la T.3). Hem cregut necessari aplicar paràmetres morfomètrics a l'hora de classificar aquesta peça. Seguint les anàlisis aplicades per Pedro Castro (CASTRO, 1994) a les urnes de la necròpoli del Molar (Priorat), i comparant els seus índexs de relació morfomètrics amb els de la nostra urna, arribem a la conclusió que tant les urnes del Molar com la de Can Canyís sorgeixen d'una idea ceràmica comuna, ja que les variacions són poc considerables:

- Les urnes del Molar no presenten en cap cas diàmetres de boca superiors al 90% del diàmetre màxim del vas. Les proporcions se situen entre el 60 i el 90%. El diàmetre de l'obertura de la boca de la peça de Can Canyís es localitza en la zona mitjana, entorn al 72% del diàmetre màxim, com la majoria de les urnes del Molar.
- Aquest diàmetre màxim queda emmarcat en les urnes del Molar entre el 40 i el 50% de l'alçada total del vas; l'exemplar de Can Canyís presenta un diàmetre màxim sobre el 48% de l'alçada total.
- L'estretament de la unió entre la vora i el coll es troba entre el 60 i el 90% del diàmetre màxim, mentre que per a Can Canyís aquest es troba entorn el 82% del màxim.
- Pel que fa a l'estretament entre el coll i el cos, cal situar-lo al voltant del 70-90%, trobant-se en el nostre vas entorn el 88%.
- Bastants de les urnes del Molar presenten en aquest punt una línia de fractura que ha fet pensar a Castro en una fabricació indepen-

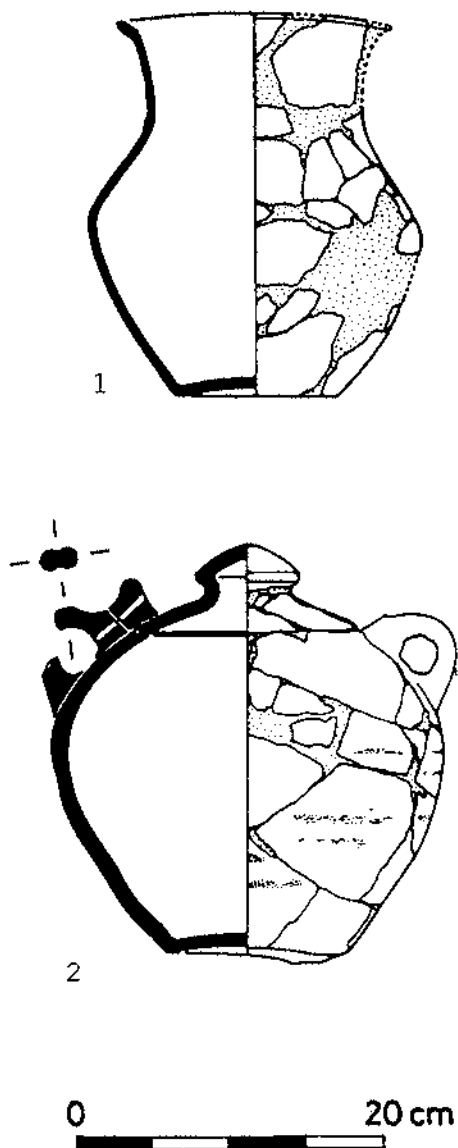

Figura 1: Urnes cineràries.
1. Urna a mà; 2. Urna d'orelletes.

dent de coll i de cos. En el cas de Can Canyís, aquesta dada és indeterminable, ja que presenta un alt grau de fragmentació (BEA, 1996).

A partir d'aquests resultats defensem la hipòtesi de la circulació d'idees preconcebudes quant a la manufactura de la ceràmica a mà, que en cap cas es pot englobar dins de paràmetres de fabricació en sèrie o més o menys massiva de la ceràmica tornejada. Defensem l'existència de la idea ceràmica, no pas una cronologia parella entre unes urnes i les altres, ja que les del Molar, amb presència de decoració acanalada, són anteriors a la de Can Canyís, brunyida i llisa.

Quant a la ceràmica a torn, cal destacar la documentació d'una vora fenícia d'una urna del tipus Cruz del Negro. Les dimensions aproximades d'aquest fragment se situen entorn a uns 50 mm de llarg de vora per uns 40 mm d'ample. A uns 3 mm de la vora es defineix una estreta incisió, d'uns 2 mm d'ample. La pasta és de color rosat amb tendència cap a l'ataronjat. Es tracta d'una peça de coccio compacta, sense cap mena d'indici de "sandvitx". El desgreixant utilitzat és quars en dimensions bastant grans, la qual cosa dóna, juntament amb el desbastament de la part exterior de la peça, un aspecte poc depurat. Havent reconstruït les seves dimensions, aquestes coincideixen amb un vas de tipus II.2.B.bl de la tipologia feta per M. Belén i J. Pereira (BELÉN i PEREIRA, 1985), que concorda amb el tipus núm. 2 de la classificació feta per A.M. Bisi (BISI, 1970). Fins al present comptàvem amb imitacions d'aquestes peces a Catalunya, entre les quals cal destacar els quatre exemplars de la T.184 d'Agullana (Alt Empordà). La documentació de ceràmiques fenícies cada cop és major en jaciments de les comarques meridionals de Catalunya, fet que ens anuncia l'existència d'unes relacions comercials constants entre els indígenes i els comerciants mediterranis.

Quant a la possible major presència de fragments ceràmics fenícis en el context de la necròpoli, aquest fet sembla bastant probable. El grau de fragmentació ceràmic i la presència dels fragments realitzats amb torn lent amb pastes que recorden la tecnologia ceràmica fenícia, en dificulten l'aïllament. De totes maneres, es compta amb alguns fragments i amb un fons umbilicat que podrien ser relacionats amb manufactures fenícies.

Pel que respecta a la resta de ceràmiques a torn, l'exemplar d'urna més ben documentat és la d'orelletes. Aquests recipients ceràmics es troben ben documentats en nombroses necròpolis ibèriques, com Mas de Mussols (Baix Ebre), Oriola (Montsià), Mianes (Montsià) o Milmanda (Conca de Barberà). En la nostra necròpoli es compta amb dos exemplars més o menys complets, un d'ells pertanyent a la T.2, i amb fragments d'almenys tres urnes més.

La conclusió més important a extraure a l'hora d'analitzar la ceràmica a torn ha estat la possibilitat d'aïllar, com ja s'ha indicat, un tipus de torn lent que —de moment— presenta escassos paral·lels a les nostres terres. Aquest torn lent, amb presència d'argiles amb gran quantitat de quars i, en alguns casos, d'esquist, recorda tecnològicament més produccions fenícies que no pas estrictament ibèriques. Fins al present aquest torn ha estat individualitzat al barranc de Gàfols (Ribera d'Ebre)⁽²⁾ i a la serra d'Almós (Ribera d'Ebre).⁽³⁾ Els exemplars de Gàfols (ASENSIO *et alii*, 1995) responen formalment a tipologies fenícies —*pithei*— o gregues —*lekané*—, mentre que a Can Canyís les formes queden representades únicament per urnes d'orelletes, forma clarament ibèrica. Aquest fet pot ser a causa de qüestions de selecció del registre. No pretenem afirmar que les peces de Gàfols o de la serra d'Almós tinguin el mateix origen que les de Can Canyís, però sí que creiem que ens trobem davant d'un tornejat semblant, que segur que haurà de ser definit en properes revisions de conjunts ceràmics de cronologies semblants, i que lligaria el descens de la presència del tornejat fenici d'importació i la plena irrupció de la ceràmica tecnològicament ibèrica, almenys sota els paràmetres que actualment coneixem. Les cronologies anirien aproximadament entre el 580-75 i el 550 a.n.e.

Quant a la resta de materials funeraris, metàl·lics i de faienza, cal destacar la realització d'una sèrie de restauracions recents que permeten definir unes decoracions per a algunes peces que no era possible observar amb anterioritat, i que poden fer variar algunes cronologies puntuals. Es tracta majoritàriament de bronzes juntament amb altres peces com els discs de plata i diversos objectes de ferro. Com ja hem comentat, moltes d'aquestes peces mostren alteracions a causa de l'acció del foc, ja que possiblement foren cremades amb el cadàver.

Entre el material de bronze més representatiu podem diferenciar diverses sivelles, cadenes de diferents tipus, penjolls, fibules, braça-

lets, cnèmides i un botó. Les més destacables són les sivelles, tant pel nombre de peces aparegudes com pel seu estat de conservació. Comptem amb un total de deu exemplars i tres fragments de diferents peces de les quals podem identificar-ne cinc d'un sol garfi, tres de dos garfis i una de tres, totes amb escotadures obertes, taló rectangular amb perforació per als reblons que les unirien al cinturó. Quant a la decoració, apareixen incisions que recorren tot el perímetre de la peça i zona central mitjançant l'ús de diferents tècniques:

- **Puntejat:** En un exemplar que correspondria al tipus C-V 1.b de Cerdeño (CERDEÑO, 1978), i l'altre de tipus D-III.3 de Cerdeño.
- **Embotit-mitja esfera:** En tres exemplars corresponents al tipus C-III.1 de Cerdeño datades entre el 675 i el 575 a.n.e.
- El **trèmolo** apareix en dos exemplars, un trobat fora de context i un altre localitzat a la T.2, ambdós classificats dins el tipus C-I de Cerdeño. Aquesta mena de sivella és poc usual a les nostres comarques, comptant-se amb exemplars a Agullana (Alt Empordà), Peralada (Alt Empordà) i Milmanda (Conca de Barberà).
- La decoració amb **incisions** formant motius diversos apareix en tres peces corresponents al tipus C-V de Cerdeño.

Les seves cronologies en molts casos no traspassen la línia de 600 a.n.e., però la documentació d'una d'elles a la T.2, sempre datant amb paràmetres ceràmics, no ens fa baixar la cronologia més enllà de meitats del segle VI a.n.e. a *grosso modo*.

Quant a les cadenetes podem diferenciar les de malles circulars representades en diverses mides i les realitzades per peces cilíndriques juntament amb les de cordill, resultant ser molt semblants a aquestes darreres. Aquest tipus de peces és molt comú en jaciments d'aquesta època, considerant-les elements ornamentals integrants del vestuari personal. En ocasions es presenten unides a figures zoomorfes, com és el cas de les aparegudes a Milmanda (Conca de Barberà) (RAMON, 1995) i Mas de Mussols (Baix Ebre) (MALLUQUER DE MOTES, 1984). Als extrems penjaran motius com ara els conus.

Pel que fa a les fibules, són poc abundants. Comptem amb una de **doblet ressort**, situant-la cronològicament al 600 a.n.e., la de **ressort bilateral**, datable en el segle VI a.n.e., i una altra de **peu alt amb botó terminal**.

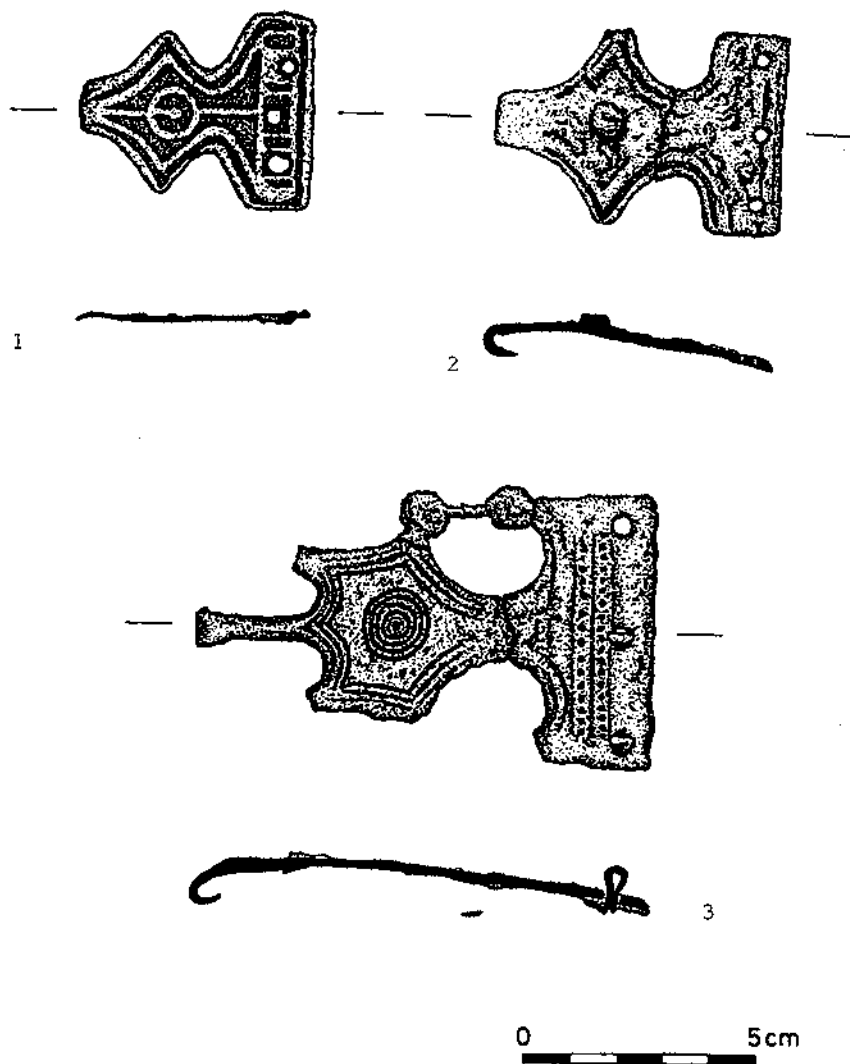

Figura 2: Sivelles.

1. Sivella d'un garfi; 2. Sivella d'un garfi; 3. Sivella de tres garfis.

Com a peces destacables de gran interès cal esmentar les cnèmides, clar element de la panòpia defensiva, aparegudes a l'anomenada Tomba del Guerrer. Aquests dos exemplars van aparèixer molt deteriorats i deformats. En una d'elles s'adheriren una sèrie d'objectes de ferro deformats per l'acció del foc, dos fragments de punta de llança, dues virolles i diversos indeterminats, així com un fragment d'esperó de bronze. Entre la resta de material aparegut tenim braçalets diferenciables en quatre grups, regint-nos per la seva secció, ja sigui circular, plano-convexa, rectangular o oval, tots ells acabats en apèndixs esfèrics. Finalment cal esmentar un únic botó cònic aparegut a la necròpoli.

La documentació d'elements de ferro presenta també algunes particularitats. Per una banda, comptem amb una peça d'abitllament, una fibula de ressort bilateral amb cordat extern, i amb peces d'armament (espasa d'antenes, espasa indeterminada, puntes de llança, virolles i *soliferrea*) o domèstiques (ganivets). Hem considerat necessari realitzar unes anàlisis metal·logràfiques per S.E.M. (Scanning Electronic Microscopy - Microscopi Electrònic de Rastreig), de les quals hem obtingut una sèrie de resultats interessants. Les peces analitzades han estat una punta de llança localitzada fora de context i un ganivet de la Tomba del Guerrer. Som conscients que els resultats són parcials, i que s'ha de ser molt caute amb ells, donada la possibilitat d'existència d'alteracions en els resultats del S.E.M.:

- Documentem una gran oxigenació en les dues mostres, possiblement a causa de processos postdeposicionals. De totes maneres, la documentació d'òxids de ferro elevats en la composició pot resultar un indicador de poc control del procés siderúrgic.
- Presència força elevada d'escòries en la composició. Aquest fet pot ser una altra mostra del poc control siderúrgic.
- Presència de nivells poc estables de carboni. No es pot afirmar amb rotunditat l'existència de processos d'aceració intencional.

Amb totes les reserves, no podem considerar que ens trobem davant de peces que han estat fabricades per un grup que controli perfectament els processos siderúrgics. De totes maneres, aquesta dada restarà per confirmar en posteriors treballs. Creiem que és del tot necessari aplicar aquestes anàlisis a altres peces de ferro amb

cronologies semblants, ja siguin de Can Canyís o d'altres necròpolis o assentaments.

Es recolliren també un total de quinze amulets egipcis de faienza, nou escarabeus i sis escaraboids. El seu estat de conservació és força dolent, i ha estat necessari referenciar-nos en l'única lectura efectuada fins al moment, la de Padró (PADRÓ, 1971):

a) Escarabeus:

- 1: Mides: 13 x 5 mm. Revers: Representació d'un antílop, possiblement una gasela, caminant cap a la dreta, amb una ploma a la pota del davant i el disc solar al damunt.
- 2: Mides: 11 x 8 x 5 mm. Revers: Igual que l'anterior però en mal estat.
- 3: Mides: 12 x 7 x 5 mm. Revers: Nom de *Psmtk* (*Psametichos de Manetho*).
- 4: Mides: 10 x 8 x 5 mm. Revers: Lleó ajagut mirant a la dreta amb disc solar al damunt.
- 5: Mides: 1 x 7 x 5 mm. Revers: Animal passant a la dreta amb el disc solar.
- 6: Mides: 13 x 7 x 7 mm. Revers: En mal estat.
- 7: Mides: 13 x 10 x 6 mm. Revers: Sembla que s'hi pot llegir el nom d'Amenotheop III.
- 8: Mides: 12 x 8 x 6 mm. Revers: Igual a l'escarabeu núm. 4.
- 9: Mides: 13 x 10 x 7 mm. Revers: Lectura possible *Imn-r* ("El Senyor és Amon-Re").

b) Escaraboids:

- 10: Mides: 13 mm de diàmetre i 7 mm d'alçada. Revers: Esfinx caminant cap a la dreta amb cap humà barbat. Per sobre, aparentment, s'observa el signe de la vida.
- 11: Mides: 12 mm de diàmetre i 6 mm d'alçada. Revers: Esfinx alada asseguda i mirant a la dreta; entre les potes té l'*uraeus*; darrere seu hi ha tres petits signes verticals il·legibles, possiblement el nom d'un rei.
- 12: Mides: 12 mm de diàmetre i 5 mm d'alçada. Revers: Inscripció amb el nom d'Horus de Psamnètic II.

- 13: Mides: 11 mm de diàmetre i 5 mm d'alçada. Revers: Il·legible.
- 14: Mides: 12 mm de diàmetre i 6 mm d'alçada. Revers: Lleó ajagut cap a la dreta amb la ploma *M't* entre les potes del davant, i el disc solar al damunt.
- 15: Mides: 11 mm de diàmetre i 6 mm d'alçada. Revers: Il·legible.

La major informació que ens proporcionen els escarabeus i escaraboids de Can Canyís és el nom regi que solen portar associat. En el cas del núm. 3 s'aprecia el nom de Psamnètic de Manetó, tenint en compte que també s'han trobat paral·lels a la necròpoli del Puig des Molins (Eivissa) amb la inscripció *Psmtk-snb* ("Que Psamnètic estigui sa"), tot i que al de Can Canyís li manca la fórmula *snb*. L'escaraboid núm. 13 també en conté una on apareix el nom de Psamnètic, més concretament el de Psamnètic II, dedicada a Horus. Aquesta inscripció ha estat identificada també al *cowroid* del Tossal del Moro de Pinyeres (Batea, Terra Alta).

La presència d'aquest títol o basilòfor donaria prestigi al seu posseïdor. Per tant, si els escarabeus són exportats seria, en gran mesura, a causa d'aquest nom regi o diví. Aquest sentit de culturalització de l'escarabeu comportaria una gran càrrega de domini social tant per part del venedor com per al futur posseïdor (FERNÁNDEZ-PADRÓ, 1982).

La localització d'escarabeus i altres materials fabricats a la ciutat egípcia de Naucratis és bastant abundant als jaciments litorals de la Península Ibèrica i aniria lligada a l'arribada del comerç fenici. A part dels escarabeus datats en època saïta, cal considerar algunes peces que malgrat presentar inscripcions jeroglífiques més antigues, s'han de datar en el trànsit del segle VII-VI a.n.e., com és el cas del núm. 7, on sembla llegir-se el nom d'Amenhotep III.

La cronologia de totes aquestes peces de Can Canyís ha d'emmarcar-se dins del primer quart del segle VI a.n.e., datació realitzada a partir de la seva comparació amb altres exemplars que presenten el basilòfor de Psamnètic II localitzats a diversos jaciments, com poden ser la necròpoli de Medellín (Badajoz), Cruz del Negro (Sevilla), Gorham's Cave (Gibraltar) o la Penya Negra de Crevillent (Alacant).

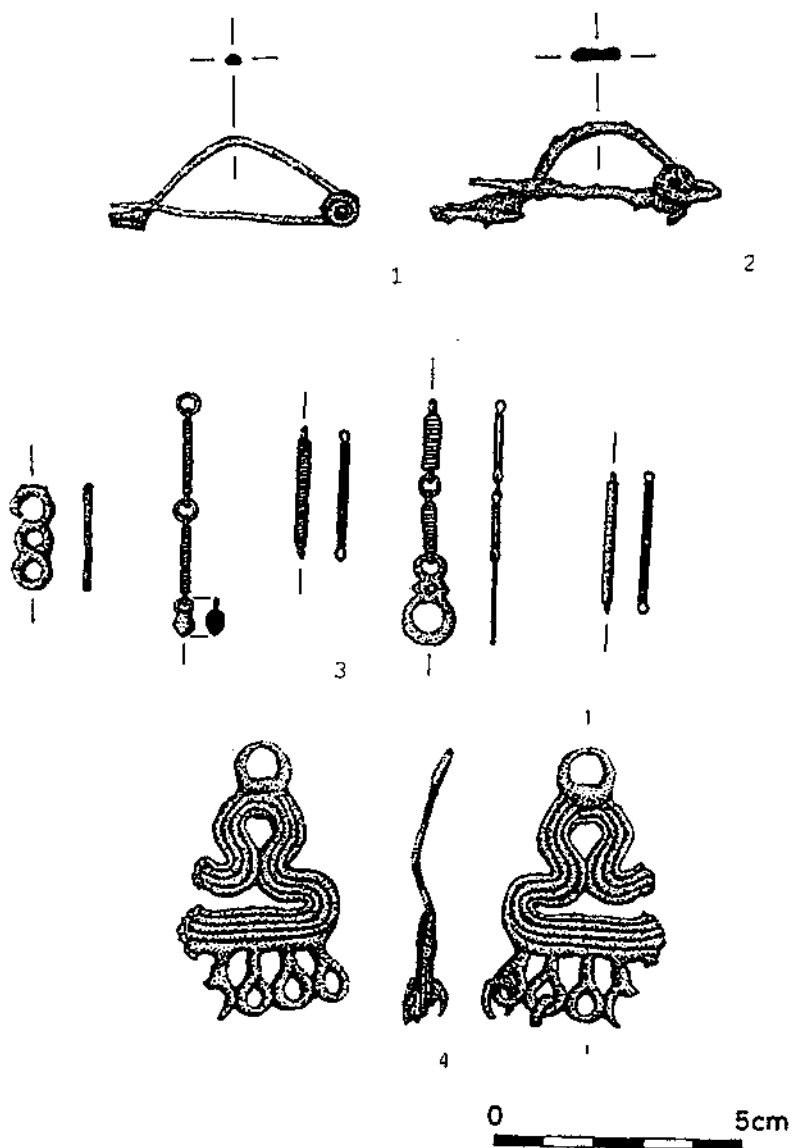

Figura 3: Fibules de ressort bilateral.

1. En bronze; 2. En ferro.

Penjolls.

3. Diverses malles de cadena; 4. Penjoll de bandes acintades.

4. Ritual

Malgrat les característiques de localització de la necròpoli, n'hem pogut reconstruir mínimament alguns aspectes. Per una banda considerem que les cremacions són secundàries, ja que el doctor Vila-seca assenyala que no localitzà restes de cap *ustrinum* proper. També documentem, a tenor de la inexistència de carbons de cremació en els pans de terra de la necròpoli, que les restes òssies patiren un procés de *lavatio* abans de ser dipositades en les urnes. Cal destacar la constatació de la inutilització de l'armament, sobretot en els casos de les espases i dels *soliferrea*, que no sembla que fossin presents en el moment de la cremació. No podem afirmar, a partir de l'estudi ceràmic, que existissin vasets d'ofrena en els enterraments, i, evidentment, no podem determinar l'existència de rituals postdeposicionals.

Pel que respecta a l'anàlisi antropològica de les úniques restes humanes associades a un enterrament concret (les de la T.2), hem pogut determinar que la cremació s'efectuà a temperatures força elevades, superiors a 650°C, i que no sembla que es dipositessin la totalitat de les restes en l'urna, sinó solament els ossos llargs, i alguns fragments del neurocrani. Aquestes restes pertanyien a un individu pre-adolescent (entre 5 i 10-12 anys), de sexe indeterminat i sense patologies observables. La resta de fragments ossis no han estat estudiats en no posseir una atribució concreta.

Cronològicament, hem fixat una datació absoluta per al funcionament de la necròpoli, que a *grosso modo* aniria entre el 600-580/75 i el 500-475 a.n.e., no arribant en cap cas a meitats del segle V a.n.e. Les fases establertes per a la necròpoli són:

- a) **Can Canyís 0:** 600-580/75. No podem demostrar-ne l'existència però creiem necessari apuntar-la: urna 3, sivella 1 (C.I), fibula de doble ressort fil·liforme i possiblement escarabeus.
- b) **Can Canyís 1:** 580/75-550. T.2, T.1 (espases), malles de cadena, penjolls, diverses sivelles d'un ganxo...
- c) **Can Canyís 2:** 550-500/475: Tomba del Guerrier, braçalets derivats del tipus sant Aleix, sivella D-3, algunes sivelles de dos ganxos i el penjoll zoomorf. La sivella D-3 i el penjoll zoomorf marcarien el final del funcionament de la necròpoli.

CONCLUSIÓ

Finalment, hem establert una sèrie de conclusions sobre simbolització social en el registre que ens poden demostrar l'existència de segments dominants en el grup de Can Banyís. En aquest sentit, conceptes com el de treball comunitari establert per Tainter poden demostrar-nos que l'enterrament en *loculi* no té perquè representar un treball comunitari, i, per tant, pot expressar segmentacions en el grup. La deposició de símbols evidents, com la panòplia de la Tomba del Guerrer, que creiem que ha de respondre a paràmetres purament de prestigi, o el collaret complet d'escarabeus —possiblement provinents d'un sol enterrament— poden resultar indicadors de l'existència de segments dominants que poden controlar els mitjans de producció i d'intercanvi comercial, preeminència que s'expressa simbòlicament en els seus enterraments. Apuntem també la idea que no creiem que l'enterrament en *loculi* sigui usat pel total de la població, ja que no podem considerar l'existència de més de 15 o 20 enterraments a Can Banyís, per més d'un segle de durada. La riquesa dels dipòsits seria també símbol d'aquest fet. Amb tot això, resulta força evident que l'existència de segments dominants és força clara.

Finalment cal assenyalar que els resultats obtinguts han de ser considerats amb cautela, a causa de les especials característiques de la necròpoli. Es tracta de punts de partida de treball que seran ampliats en propers estudis.

NOTES

- (1) Es tracta d'una tesi de llicenciatura inèdita sobre la necròpoli de Can Banyís llegida el mes de juliol de 1996 per un dels autors del present treball.
- (2) Volem agrair la informació sobre les ceràmiques fenícies i de tipus fenici aportades per David Asensio, Jaume Noguera i el Dr. Joan Sanmartí, així com les facilitats que ens han donat per poder consultar les peces ceràmiques del barranc de Gáfols.
- (3) Ha estat aïllat per nosaltres un exemplar de *oinichoe* i un de *pithos* provinents d'aquest assentament, que presenten evidències d'aquest torn lent. Aquestes peces es troben dipositades al Museu Comarcal Salvador Vilaseca de Reus.

BIBLIOGRAFIA

- ASENSIO *et alii* (1995). "Las cerámicas fenicias y de tipo fenicio del yacimiento del Barranc de Gàfols (Ginestar, Ribera d'Ebre, Tarragona)", a *IV Congreso de Estudios Fenicios y Púnicos*. Cadix, 2-6 d'octubre de 1995. En premsa.
- BEA, David (1996). *Can Canyís. Una necròpoli de la 1a. edat del ferro al Penedès*. Tesi de llicenciatura inèdita, Universitat de Barcelona.
- BELÉN, M., i PEREIRA, J. (1985). "Cerámica a torno con decoración pintada en Andalucía", a *Huelva Arqueológica*, VII, pàgs. 307-334.
- BISI, A.M. (1970). *La ceramica punica. Aspetti e problemi*. Nàpols.
- CASTRO, P.V. (1994). *La sociedad de los campos de urnas en el nordeste de la Península Ibérica. La necrópolis de El Calvari (El Molar, Priorat, Tarragona)*. B.A.R. Int. Series, 592, Oxford.
- CHAPMAN, Robert (1987). "Mortuary practices: society, theory building and archaeology", a BODDINGTON, A. et al. (eds.): *Death, Decay and Reconstruction. Approaches to Archaeology and to Science*. Manchester University Press, pàgs. 198-213.
- FERNÁNDEZ, J.H., i PADRÓ, J. (1982). *Escarabeos del Museo Arqueológico de Ibiza*. Trabajos del Museo Arqueológico de Ibiza, 7. Madrid.
- HODDER, Ian (1992). *Theory and practice in Archaeology*. Ed. Routledge, Londres.
- KRISTIANSEN, K. (1981). "Economic models for Bronze Age Scandinavia towards an integrate approach", a SHERIDAN, A. i BAILEY, G. (eds.): *Economic Archaeology*, B.A.R. Int. Series, 96, pàgs. 239-303.
- LILLEHAMMER, Grete (1987). "Looking for individuals among archaeological burial data: an interim model for the relationship between life and death", a *Ams-Varia*, 17, pàgs. 79-87.
- MALUQUER DE MOTES, J. (1984). *La necrópolis paleoibérica de "Mas de Mussols", Tortosa (Tarragona)*. Programa de Investigaciones Prehistóricas núm. VIII, Departament de Prehistòria i Arqueologia, Universitat de Barcelona. Barcelona.
- PADRÓ, J. (1971). "Breus notes sobre els escarabeus i escaraboids de la necrópolis de Can Canyís", a *Pyrenae*, 7, pàgs. 129-133.
- RAMON SARIÑENA, E. (1995). "La necrópolis protohistòrica de Milmanda (Vimodí)", a DÍLOLI, J. i ROVIRA, J. (eds.): *Citerior*, I (L'arqueologia de la mort. El món funerari a l'antiguitat a la Catalunya meridional), pàgs. 107-118.